

УДК 159.9

DOI <https://doi.org/10.32838/2709-3093/2020.2/08>

Романюк Л.В.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

Бабич М.Я.

ВНКЗ ЛОР «Бориславський медичний коледж»

Соловей О.Я.

ВНКЗ ЛОР «Бориславський медичний коледж»

КУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ ТА КРОСКУЛЬТУРНІ СПІВВІДНОШЕННЯ У СТАНОВЛЕННІ ОСОБИСТІСНИХ ЦІННОСТЕЙ І СУБ'ЄКТИВНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ

У статті розглядаються культурні контексти становлення цінностей і суб'єктивного благополуччя. Соціально-культурні простори двох європейських країн – Македонії та України, де було проведено наше дослідження, характеризуються важливими відмінностями в плані задоволеності життям і його загальних соціальних обставин. Досліджено співвідношення особистісних цінностей і суб'єктивного благополуччя. Розглянуто, як цінності впливають на задоволеність життям македонських (N = 234) і українських (N = 230) студентів, які надали дані про їх особистісні цінності (PVQ, Шварца, 1994) і задоволеність життям (Дінер та ін., 1985). Припущено існування прямих зв'язків між типами цінностей і суб'єктивного благополуччя, що ґрунтується на «здоров'ї» (самостійність, стимулювання, досягнення, доброзичливість, універсалізм) і «нездоров'ї» (влада, безпека, відповідальність, традиції). Результати засвідчили, що: а) українці порівняно з однолітками-македонцями демонстрували високі бали за всіма цінностями, за винятком влади; б) цінність конформізму та безпеки корелюють із суб'єктивним благополуччям, як передбачено, але тільки в македонців. Результати частково підтвердили гіпотези щодо цінностей, що сприяють суб'єктивному благополуччю серед студентів в обох країнах. Результати розглянуті з точки зору впливу цінностей для суб'єктивного благополуччя молоді в македонських і українських контекстах.

Ключові слова: особистісні цінності, опитувальник особистісних цінностей Шварца, суб'єктивне благополуччя, македонські та українські студенти.

Постановка проблеми. Як відомо, національна ідентичність виникає з процесів особистісного самовизначення, а також бажання поділитися нею з іншими на основі спільної мови, культурних та сімейних традицій, релігії та історії, міфічної спадщини. У сучасних Україні й Македонії спостерігається яскраво виражений процес живої переоцінки цих елементів, що переходить у новий етап розвитку особистості. Соціально-культурні простори двох європейських країн – Македонії та України, де було проведено наше дослідження, характеризуються важливими відмінностями в плані задоволеності життям і його загальних соціальних обставин.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз тих соціокультурних контекстів, які вагомі в становленні цінностей і суб'єктивного благополуччя, а також виявлення кроскультурних співвідношень

між ціннісним становленням особистості та її суб'єктивним благополуччям.

Виклад основного матеріалу. Македонія знаходиться на Балканському півострові і є найпівденнішою республікою колишньої соціалістичної Югославії. Країна незалежна з 1991 року як парламентська демократія. Її ВВП є одним з найнижчих у Європі, бл. \$ 5,000 на душу населення, а рівень безробіття становить близько 30%. Македонія є переважно колективістським суспільством (Кеніг, 2006), де колективізм розуміється як відданість цінностям, нормам, стандартам і критеріям групи і більш тісної спільноти. Загальна чисельність населення складає трохи вище 2 млн., з двома основними типами різних громад. Найбільша громада є однією з етнічних македонців, що складає 66% населення слов'янського походження, в основному православних християн.

Інша група – албанського походження – складає 24% від загальної чисельності населення, здебільшого мусульмани. Через це вже кілька десятиліть македонське суспільство знаходиться у стані постійної міжетнічної напруженості.

Українська ж державність починається ще з Київської Русі. Ця східнослов'янська держава процвітала з дев'ятого по тринадцяте століття на території сучасної України. Україна стала незалежною після розпаду Радянського Союзу у 1991 році й з тих пір робила вибір між Західною Європою і Росією. З одного боку, привабливими виглядають діючі західноєвропейські цінності, а з іншого – економічна взаємозалежність. Тоді як східна і південна частини України і Росії мають спільні історичні корені, захід України має тісні зв'язки зі своїми європейськими сусідами, зокрема з Польщею, і українські націоналістичні настрої найсильніше виражені саме там. Значну частину населення України становлять росіяни, або люди, які використовують російську як першу мову. Російський вплив особливо сильно проявляється на промисловому сході.

Перепис України 1989 показав населення 51 452 000. Сьогодні негативний приріст населення, ймовірно, викликаний економічними та екологічними кризами, у тому числі аварією на Чорнобильській АЕС, що шокувала всю країну. Під тиском економічної кризи українці вирощують продукти на своїх присадибних ділянках і дачах. Місто і село здебільшого зустрічається на ринках – місцях споживчих товарів і продуктів харчування. Якщо наприкінці 1990-х розвиток харчової промисловості стимулювався економічними реформами, то нині відбувається модернізація підприємств переробної та харчової промисловості. Право приватної власності було відновлене в Україні після 1991 року. Колгоспи були скасовані в 2000 році, а селяни отримали право власності на землю. Приватизація також була проведена і в містах. Спадкове право в Україні, як і в інших країнах, реалізується передачею майна відповідно до правових заповітів.

Сучасна Україна має високий рівень офіційного і прихованого безробіття, особливо в промисловості, галузі якої раніше орієнтувалися на військові потреби. Рівні можливості працевлаштування не були реалізовані в кінці ХХ століття. Безробіття й міграція населення зросли, коли змістився фокус виробництва з важкої промисловості, й розпочалася війна на сході. Фермери знаходяться іще в перехідній фазі, оскільки немає інституту права власності на землю. У сучасній Україні багато колишніх пострадянських бюрократів (номенклатури) зберегли свій статус і впливовість як члени нової адміністрації або як нові бізнес-професіонали.

Освіта, охорона здоров'я, науково-дослідні установи все ще залежать від державних бюдже-

тів і знаходяться в найнижчій категорії доходів. Українські програми соціального забезпечення перебувають у їх початковому стані. Проблема незайнятості покладена на урядові центри, які пропонують професійну перепідготовку. Міжнародні благодійні організації надають допомогу нужденним.

Останні кроки для досягнення угоди про асоціацію з ЄС розглядалися як ключовий крок на шляху до можливого членства в ЄС, підживлювали напруженість у відносинах із Росією, а рішення відмовитися від угоди привели десятки тисяч протестуючих на вулиці в листопаді 2013 року, наслідки чого українці відчувають і досі. Українцям удалося змінити уряд у сподіваннях на краще життя. У цілому соціальне життя може бути пояснено як свого роду реакції серед менш освічених верств на стресові економічні і соціальні ситуації у поєднанні з духовним вакуумом, що створювався протягом десятиліть воєнничого атеїзму і корупції, яка стала особливо нестерпною в останні роки.

Зафіксовані відмінності щодо задоволеності життям між Македонією та Україною свідчать (за результатами великих багатонаціональних порівнянь), що в Україні вищі показники загальної задоволеності життям, ніж у Македонії (Veenhoven, 2013).

Зосередивши увагу на питаннях про відмінності в особистісних цінностях і задоволеності життям між македонськими та українськими студентами і впливові особистісних цінностей на задоволеність життям, ми з першого питання дослідження не формулювали конкретних гіпотез. Загалом не очікувалися великі групові відмінності у цінностях між Македонією та Україною, оскільки попередні дослідження показали, що бали у кожній з цих країн є близькими за людськими цінностями, досліджуваними на основі PVQ (Vala & Costa-Lopes, 2010). Однак у македонців, як очікується, нижча оцінка щодо задоволеності життям, ніж в українців, враховуючи, що середні бали вимірювання задоволеності життям у Македонії нижчі, ніж в Україні (Veenhoven, 2013).

Стосовно другого питання дослідження про ту ступінь, в якій цінності можуть передбачити задоволення життям у македонських та українських груп, було розглянуто також результати попередніх досліджень у цьому напрямку. На основі них ми очікуємо, що «здорові» цінності (самостійність, доброзичливість, універсалізм, стимулювання і досягнення) будуть позитивно пов'язані з благополуччям, тоді як «нездорові» цінності (конформність, безпека, традиції) – негативно пов'язані з суб'єктивним благополуччям у наших вибірках. Таким чином, було висловлено припущення, що молоді люди з обох країн, які мають сильні і розвинені «здорові» цінності, будуть відчувати себе

краще в житті, і навпаки, носії «нездорових» цінностей – не задоволені життям і стурбовані.

Методи дослідження. У цій статті розглядається вибірка з 464 учасників: з Македонії ($N = 234$) та України ($N = 230$), з яких 55% жінок і 45% чоловіків. Середній вік склав 20, 19 років ($SD = 4,21$) (див. таблицю 1). Дві вибірки відрізнялися щодо статі, з більшою кількістю жінок у македонській, ніж в українській групі, $\chi^2(1, N = 425) = 111,78, p < 0,001$. Групи не розрізнялися за віком. Оскільки вибірки відрізнялися за статтю, то наслідки цієї демографічної змінної статистично контролювалися на наступному етапі аналізу.

Учасники для цього дослідження були набрані з державних та національних університетів. До початку збору даних учасники були поінформовані про цілі та методи дослідження, щоб гарантувати свою участь. Дані були зібрані під час нормального навчального процесу в різних культурах. Учасників попросили заповнити опитувальники про цінності і суб'єктивне благополуччя. Їх також проінформували, що участь є повністю добровільною і конфіденційною, і що вони можуть припинити свою участь у будь-який час. Студентам також повідомили, що якщо вони зацікавлені, то вони отримають остаточний варіант доповіді про проведене дослідження.

Брались до уваги соціально-психологічні фактори. Всі учасники надали дані про соціально-демографічні змінні щодо їх національності, статі, віку.

Особистісні цінності вимірювалися за допомогою використання опитувальника цінностей PVQ (Schwartz і співавт., 1994, 2001), адаптованого до кожної вибірки (Романюк, 2009). Цей опитувальник складається з 40 пунктів, які були розроблені для вимірювання десяти типів цінностей. Приклади формулювань наведені поряд з кожним типом цінності в дужках поруч з кожним ціннісним виміром, а саме: самостійність (чотири пункти, напр., «Придумувати щось нове і бути винахідливою для неї дуже важливо»), стимулювання (три пункти, напр., «Він завжди прагне новизни»), гедонізм (три пункти, напр., «Для неї важливо робити те, що приносить їй задоволення»), досягнення (чотири пункти, напр., «Для неї важливо показати свої здібності»), влада (три пункти, напр., «Вона хоче, щоб люди робили те, що вона говорить»), безпека (п'ять пунктів, напр., «Для неї важливо жити в безпечному оточенні»), конформність (чотири пункти, наприклад, «Він вважає, що люди повинні робити те, що їм говорять»), традиції (чотири елементи, напр., «Вона думає, що найкраще чинити згідно з встановленими традиціями»), доброзичливість (чотири елементи, напр., «Для неї дуже важливо допомагати оточуючим») і універсалізм (шість пунктів, напр., «Він вважає, що у всіх повинні бути рівні можливості в житті»). Опитувальник був

запропонований у чоловічій і жіночій версіях. Версії були ідентичні, окрім слів, які вказували на стать респондентів. Шкала складається з пунктів оцінювання за шкалою реагування в межах від 1 (не подобається взагалі) до 6 (дуже схожий на мене). Відповіді, наведені за п'ятибальною шкалою Лайкерта в діапазоні від 1 (не згоден) до 6 (абсолютно згоден). Внутрішня надійність вимірювалася за допомогою коефіцієнта Кронбаха і становила $\alpha = 82$ для македонської і $\alpha = 77$ для української вибірки.

Благополуччя вимірювалася за шкалою задоволеності життям (SWLS) (Diener, Emmons, Larsen, & Griffin, 1985). Шкала складається з 5 пунктів, які оцінювалися за 7-бальною шкалою (1 = категорично не згоден, 7 = повністю згоден). Деталі вибірки включали такі пункти, як «У більшості випадків моє життя близьке до мого ідеалу», «Я отримую задоволення від мого життя» і «Якби можна було прожити своє життя заново, я б змінив дуже мало». Внутрішня надійність вимірюється за коефіцієнтом Кронбаха, що становив $\alpha = 81$ для македонської і $\alpha = 80$ для української вибірки. SWLS є одним з найбільш широко використовуваних інструментів виявлення благополуччя, і збережені результати його використання у кроскультурних дослідженнях, які були проведені у різних націй. Подальша підтримка щодо справедливості шкали забезпечується переконливими доказами про її психометричні властивості через VARIOS культурних груп (Diener et al., 1985; Diener, Helliwell, & Kahneman, 2010; Ponizovsky, Dimitrova, Schachner, & van de Schoot, 2013).

Результати. Основні наукові питання розглядалися в три етапи. По-перше, відмінності між групами в цінностях і благополуччі за македонськими та українськими вибірками були досліджені шляхом проведення MANCOVA, що включало загальний бал кожної цінності особистості і її суб'єктивне благополуччя – задоволеність життям як залежних змінних, і групи (македонська та українська) як незалежних змінних, а також гендер як коваріати. Додатково MANCOVA проводили на чотирьох ціннісних факторах (тобто відкритості до змін, самовозвеличенні, консерватизмові та самотрансценденції) як залежних змінних, і груп (македонська й українська) як незалежних змінних та статі як коваріати. По-друге, ставилося питання про те, чи є певна цінність провісником суб'єктивного благополуччя для македонської та української молоді. Ми провели дві окремі моделі регресії з дев'ятьма цінностями (самовизначення, стимуляція, досягнення, влада, безпека, конформність, доброзичливість, універсалізм, традиції) як предикторами задоволеності життям для представників кожної групи. Окрім того, було використано кореляції Пірсона між цінностями особистості та її задоволеністю життям – суб'єктивним благополуччям для кожної групи.

Виявлені відмінності між цінностями і суб'єктивним благополуччям видно з таблиці 5.3., де представлені середні бали для македонських та українських представників груп дорослих.

Як видно з наведених даних, істотна відмінність за етнічністю групи була виявлена у всіх ціннісних типах. Зокрема, українці оцінили вище, ніж македонці, самостійність ($F(1,424) = 1167,65, p < 001$), стимуляцію ($F(1,424) = 152,58, p < 001$), досягнення ($F(1,424) = 312,49, p < 001$), безпеку ($F(1,424) = 304,30, p < 001$), конформність ($F(1,424) = 201,49, p < 001$), традиції ($F(1,424) = 16,73, p < 001$), доброзичливість ($F(1,424) = 639,10, p < 001$) та універсалізм ($F(1,424) = 596,75, p < 001$).

І навпаки, македонці оцінили вище, ніж українці, владу, $F(1,424) = 13,01, p < 001$. Жодна група розбіжності щодо задоволеності життям не виявила. Крім того, українці оцінили вище, ніж македонці,

всі чотири ціннісних фактори, а саме – відкритість до змін ($F(1,424) = 642,35, p < 001$), самовозвеличення ($F(1,424) = 182,40, p < 001$), охорону природи ($F(1,424) = 350,11, p < 001$), самотрансцендентність ($F(1,424) = 504,36, p < 001$).

Дискусія. Шукаючи відповідь на питання, як цінності пов'язані з задоволеністю життям у македонських та українських вибірках, очікувалося, що всі дев'ять компонентів моделі цінностей будуть пов'язані з задоволеністю життям / суб'єктивним благополуччям. Щоб перевірити це припущення, проводилися дві серії лінійної регресії окремо в кожній групі. Коефіцієнти регресійної моделі представлені в таблиці 2. Як видно з даної таблиці, тільки конформність та традиції виявилися значущо пов'язані з задоволеністю життям і тільки для македонської групи.

Ці результати відповідають нашим очікуваннями про те, що «нездорові» цінності негативно

Таблиця 1

Відмінності в особистісних цінностях і суб'єктивному благополуччі македонської та української вибірок дорослих

	Македонці (n = 234)	Українці (n = 230)	Порівняння
Вік, M (SD)	19.84 (5.57)	20.49 (1.59)	n.s.
Стать, n			$\chi^2(1, N = 425) = 111.78^{***}$
Хлопці	47	144	
Дівчата	178	56	
Цінності			
Самостійність	1.89 (.70)	4.62 (.66)	$F(1, 424) = 1167.65^{***}$
Стимуляція	2.56 (.99)	3.99 (.88)	$F(1, 424) = 152.58^{***}$
Відкритість до змін	2.29 (.72)	4.31 (.56)	$F(1, 424) = 642.35^{***}$
Досягнення	2.37 (1.03)	4.39 (.86)	$F(1, 424) = 312.49^{***}$
Влада	4.16 (1.14)	3.67 (.93)	$F(1, 352) = 4.89^{***}$
Самовозвеличення	2.90 (.77)	4.14 (.74)	$F(1, 424) = 182.40^{***}$
Безпека	2.58 (.85)	4.13 (.65)	$F(1, 424) = 304.30^{***}$
Конформність	2.53 (.96)	3.93 (.66)	$F(1, 424) = 201.49^{***}$
Консерватизм	2.55 (.79)	4.00 (.80)	$F(1, 424) = 350.11^{***}$
Доброзичливість	2.08 (.76)	4.49 (.83)	$F(1, 424) = 639.10^{***}$
Універсалізм	2.17 (.72)	3.98 (.24)	$F(1, 424) = 596.75^{***}$
Традиції	3.26 (1.14)	3.78 (.70)	$F(1, 424) = 16.73^{***}$
Само-трансцендентність	2.50 (.66)	3.25 (.98)	$F(1, 424) = 504.36^{***}$
Задоволення життям (SWL)	4.82 (1.24)	4.69 (1.09)	n.s.

Умовні позначення: *** $p < .001$, n.s. = не значущий

співвідносяться з суб'єктивним благополуччям, хоча це співвідношення було значущим тільки для македонської частини вибірки.

Крім того, ми представляємо лінійні кореляції (Pearson) дев'яти цінностей і задоволеності життям / суб'єктивного благополуччя (табл. 3). Знову ж таки значущі відношення з'явилися тільки в македонській частині вибірки, де влада була позитивно пов'язана з задоволеністю життям / суб'єктивним благополуччям, тоді як такі цінності, як безпека, конформність, доброзичливість, універсалізм і традиція, виявилися значуще негативно пов'язані з задоволеністю життям. Ніякого значущого зв'язку для українських груп не виникло. Такі результати частково підтверджують наші очікування щодо взаємовідношень «здорових» і «нездорових» цінностей і суб'єктивного благополуччя.

Таким чином, у цій статті, спрямованій на вивчення відмінностей у цінностях та їх зв'язках із задоволеністю життям у македонських та українських студентів, наші дані та результати в основному підтвердили гіпотези й очікування. Що стосується першого питання дослідження, відмінність між особистісними цінностями за культурами була знайдена, а саме українці оцінили вище практично усі цінності, ніж їх македонські однолітки.

Ми змогли також перевірити наявність взаємозв'язку між цінностями конформності (безпека та конформність) і самоперевершення (доброчливість, універсалізм і традиція) для македонської групи. Надалі ми пропонуємо обговорення цих результатів в контексті наявної літератури. Що стосується першого нашого завдання, ми отримали можливість переконатися, що українці оцінили вище, ніж македонці, базові цінності, а також основні фактори цінностей відкритості до змін, самовозвеличення, консерватизму і самотрансценденції. Це цікава знахідка, і ми міркували про можливі пояснення цих етнічних групових відмінностей. Отже, ми припускаємо, що саме український (а не македонський) соціально-культурний контекст є більш сприятливим для становлення цінностей особистості. Така схильність виникає у відповідному соціально-культурному просторі, що в Україні створився після закінчення «ери комунізму» тобто розпаду Союзу РСР наприкінці 1990-х, коли вона стала незалежною державою. В останні десятиліття спостерігалися політичні події (наприклад, помаранчева революція, Євромайдан) і прагнення до асоціації з Європейським Союзом цілком ймовірно здійснили свій вплив. Ці яскраві соціальні процеси впливають на українців, і такий контекст динамічних змін в Україні може пояснити відмінності у цінностях між

Таблиця 2

Коефіцієнти регресійної моделі цінностей і суб'єктивного благополуччя досліджуваних македонської та української вибірки

Ціннісні предиктори	Македонці n=234		Українці n=230	
	B	t-value	β	t-value
Самостійність	.002	.030 n.s.	-.029	-.325 n.s.
Стимуляція	-.094	-1.34 n.s.	-.054	-.635 n.s.
Досягнення	-.390	-.494 n.s.	-.006	-.059 n.s.
Влада	.037	.523 n.s.	.077	.805 n.s.
Безпека	.056	.706 n.s.	-.137	-1.79 n.s.
Конформність	-.255	-2.98***	-.040	-.526 n.s.
Доброчливість	-.130	-1.75 n.s.	.112	1.35 n.s.
Універсалізм	-.047	-.624 n.s.	.077	1.01 n.s.
Традиції	-.174	-2.27*	-.074	-.935 n.s.

Умовні позначення: * $p < .01$, *** $p < .001$, n.s. = не значущий

Таблиця 3

Коефіцієнти кореляції між цінностями і суб'єктивним благополуччям досліджуваних македонської та української вибірки

Values	Македонці n=234		Українці n=230	
	r	p-value	r	p-value
Самостійність	-.076	n.s.	.015	n.s.
Стимуляція	-.084	n.s.	.038	n.s.
Досягнення	-.091	n.s.	.019	n.s.
Влада	.13	.05	.037	n.s.
Безпека	-.214	.001	-.114	n.s.
Конформність	-.40	.001	-.056	n.s.
Доброчливість	-.32	.001	.046	n.s.
Універсалізм	-.24	.001	.048	n.s.
Традиції	-.36	.001	-.048	n.s.

Умовні позначення: значуща кореляція цінностей і задоволеності життям при $p < 0,05$ і $p < 0,001$, n.s. = не значуща

українцями і македонцями. Таким чином, студенти в Україні мають більш турбулентне середовище, з характерними для нього значними непрогнозованими змінами, що мають якісно новий рівень. Таке середовище стимулює до становлення цінностей більшою мірою, ніж у Македонії. Контекстом також може бути те, що в Україні вже існує історія боротьби за незалежність (що яскраво проявилось в національному та антикорупційному протистоянні) і пов'язаної з цим політичної напруженості, чого в Македонії зараз немає, отже, українські студенти зараз більш відкриті до становлення цінностей, що є наслідком їх реакції на національний контекст і їхні умови життя.

Щодо суб'єктивного благополуччя, то не було виявлено ніяких відмінностей між культурними групами-індикаторами, які вимірювали задоволеність життям. На це вказують показники загального благополуччя, які у македонській і українській вибірках не відрізняються. Можливо, соціальні обставини в обох країнах не мають суттєвих відмінностей. Хоча трохи раніше задоволеність життям була виявлена в Україні (Veenhoven 2013), але ці відмінності були досить невеликими (4,7 проти 5,00). Тому і нам не вдалося також виявити якихось великих відмінностей суб'єктивного благополуччя між македонськими та українськими вибірками.

Усі висновки, що містяться в цьому дослідженні, підтримують той аргумент, що існує дуже слабкий зв'язок між десятима PVQ підшкалами і суб'єктивним благополуччям (SWL), або ж його зовсім не існує. Хоча було очевидно на етапі аналізу існуючих досліджень у цьому напрямку те, що експерти, схоже, вважають, що зайнятість є кінцева цінність, до якої люди прагнуть, але це не стало очевидним в нашому дослідженні.

Як зазначалося раніше, Оісі та ін. (Burgoughs & Rindfleisch, 2002) припускають, що типологія цінностей Ш. Шварца дійсно може бути занадто широкою для того, щоб виявити значущі відношення з показниками суб'єктивного благополуччя (SWB). Факти, наведені в цьому розділі, відповідають Sagiv (2000) і пропозиції Ш. Шварца про те, що задоволеність народів своїм життям може бути визначена передусім тим, якою мірою вони розуміють цінності, які важливі для них, а не за значущістю, яку вони приписують конкретним цінностям. Як вказують Sagiv і Шварц (2000), когнітивне благополуччя, яке вимірюється SWLS, не може залежати від суспільних цінностей, але воно може залежати від їх успіху у досягненні того, що вони цінують.

Як ми вже згадували, Camfield і Skevington (2008) вважають, що визначення Е. Дінер (2006) суб'єктивного благополуччя (SWB) як загального терміну для різних оцінок, які люди роблять відносно свого життя, охоплює цінності людей і їх життєві обставини. Е. Дінер (2006), однак, торкається задоволеності життям як компонента SWB і тому залежного від нього. Тому для подальших досліджень, які вивчатимуть взаємозв'язки між цінностями і SWB, вважаємо доцільним включати як когнітивні, так і емоційні показники цієї конструкції.

Висновки. Досліджені відношення між цінностями особистості та суб'єктивним благополуччям, а саме, як цінності впливають на задоволення життям у 234 македонських і 230 українських молодих людей, які надали дані про їх особистісні цінності (PVQ, Шварц, 1994) і суб'єктивне благополуччя (SWLS, Дінер та ін., 1985). Було зроблено припущення, що прямі відношення дев'яти типів цінностей з благополуччям базуються на «здорових» (самостійності, стимуляції, досягненнях, доброзичливості, універсалізмі) і «нездорових» (владі, безпеці, конформності, традиції) цінностях, які були протестовані в кожній вибірці. Результати показали: а) українці порівняно з їх македонськими однолітками показали більш високі бали по всіх цінностях, за винятком влади; б) цінності конформності та безпеки корелюють з суб'єктивним благополуччям, як і було передбачено, але тільки в македонській вибірці. Результати частково підтвердили наші гіпотези щодо цінностей, які сприяють суб'єктивному благополуччю серед студентів в обох країнах. Отримані дані показали, що цінності конформності та безпеки позитивно впливають на суб'єктивне благополуччя у македонському контексті, а становлення цінностей (самостійність, стимуляція, досягнення, доброзичливість, універсалізм) потребує психологічного супроводу в українській молоді для їх позитивного впливу на суб'єктивне благополуччя молоді в українському контексті.

Отже, було перевірено універсальність існуючої психологічної теорії цінностей, їх зв'язку із суб'єктивним благополуччям. Це завдання переносу і перевірки гіпотези та її результатів на інші культури для контролю їх валідності й можливості застосувати для всіх груп людей, що, по суті, є основним завданням кроскультурної психології. Дослідження феномену становлення цінностей у іншій культурі привело до її вивчення і відкрило культурні і психологічні феномени, які відсутні у нашому культурному досвіді, а саме виявлено

значущий зв'язок між становленням цінностей особистості і суб'єктивним благополуччям. Ретельний аналіз спроби узагальнити зв'язок між суб'єктивним благополуччям і цінностями привів до культурно-специфічного пояснення цього взаємозв'язку. Виявлена відмінна культурно зумовлена стратегія становлення цінностей без прямого зв'язку із суб'єктивним благополуччям, що зумовлено особливим культурним контекстом.

Зроблено крок до вирішення завдання узагальнити в межах загальноприйнятої психології отримані результати становлення цінностей особистості, щоб створити універсальну психологію, яка буде валідною для широкого діапазону культур. Не зважаючи на широкі варіації в різних культурах щодо розвитку і прояву досліджуваного феномена, створено універсалії, про які йтиметься у наступних наших дослідженнях.

Список літератури:

1. Allport, G.W. *Pattern and Growth in Personality*. New York : Holt, Rinehart & Winston, 1961.
2. Axtell, C., Wall, T., Stride, C., Pepper, K., Clegg, C., Gardner, P., and Bolden, R. Familiarity breeds content: The impact of exposure to change on employee openness and well-being. *Journal of Occupational and Organizational Psychology* 75 (2002), No 2: 217–231.
3. Bandura, A. Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84, 1977: 191–215.
4. BBC. Ukraine Profile. Last modified December 18, 2013. <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-18018002>
5. Berlyne, D.E. *Conflict, Arousal and Curiosity*. New York : McGraw-Hill. 1960.
6. Burroughs, J.E. & Rindfleisch, A. Materialism and Well-being: A Conflicting Values Perspective. *Journal of Consumer Research* 29 (3) (2002): 348–370.
7. Camfield, L. & Skevington, S.M. On Subjective Well-being and Quality of Life. *Journal of Health Psychology* 13 (6) (2008): 764–775.
8. Deci, E. L. *Intrinsic Motivation*. New York: Plenum. 1975.
9. Diener, E. Guidelines for National Indicators of Subjective Well-Being and Ill-Being. *Journal of Happiness Studies* 7 (4) (2006): 397–404.
10. Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. The Satisfaction With Life Scale. *Journal of Personality Assessment* 49 (1985): 71–75. doi:10.1207/s15327752jpa4901_13
11. Diener, E., Helliwell, J. F., & Kahneman, D. *International Differences in Well Being*. New York, NY: Oxford University Press. 2010. doi:10.1093/acprof:oso/9780199732739.001.0001
12. Durkheim, E. (1912/1954). *The Elementary Forms of Religious Life*. Glencoe, IL: Free Press. *Contemporary Ukraine: Dynamics of Post-Soviet Transformation*, 1998.
13. Freud, S. *New introductory lectures in psychoanalysis*. New York : Norton. 1933.
14. Jensen, J.P. & Bergin, A.E. Mental Health Values of Professional Therapists: a National Interdisciplinary Survey. *Professional Psychology: Research and Practice*, 19, (1988): 290–297.
15. Kenig, N. Hofstede's Model na Dimenzii na Kulturata: Možnosti za Merenje vo Gruben i Individualen Kontekst : Neobjavena doktorska disertacija. Filozofski fakultet, Ss Cyril and Methodius University in Skopje, 2006; [Hofstede's Model of Dimensions of Culture: Possibilities for Assessment in Group and Individual Context : Doctoral diss., Ss Cyril and Methodius University in Skopje]
16. Kluckhohn, C. Values and Value-Orientations in the Theory of Action: an Exploration in Definition and Classification. In *Toward a general theory of action*, edited by T. Parsons & E. Shils, 388-433. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1951.
17. Kohn, M.L., & Schooler, C. *Work and Personality*. Norwood, NJ : Ablex. 1983.
18. Korman, A. *The Psychology of Motivation*. Englewood Cliffs, NJ : Prentice-Hall. 1974.
19. Lonner, W.J. The search for psychological universals. In *Handbook of cross-cultural psychology. Perspectives: Vol. 1*, edited by H.C. Triandis & W.W. Lambert. Boston, 1980.
20. Magosci, A., Bacon, R.P. *A History of Ukraine*. 1996 Motyl, Alexander J. *Dilemmas of Independence: Ukraine after totalitarianism*. 1993.
21. Maslow, A.H. *Eupsychian Management*. Homewood, IL : Dorsey. 1965.
22. Morris, C.W. *Varieties of Human Value*. Chicago : University of Chicago Press. 1956.
23. Parsons, T. *The Social System*. Glencoe, IL. : Free Press. 1951.
24. Ponizovsky, Y., Dimitrova, R., Schachner, M. K., & van de Schoot, R. The Satisfaction With Life Scale: Measurement Invariance Across Immigrant Groups. *European Journal of Developmental Psychology*, 1–7, (2012). doi:10.1080/17405629.2012.707778.
25. Rokeach, M. *The nature of human values*. New York: Free Press. 1973.
26. Romanyuk, L. A Problem of Method in Research of Values: Instruments, Technologies, Perspectives. In: *The Collection of scientific works psychology*, Taras Shevchenko National University of Kyiv. *Problems of empirical researches in Psychology* 3 (2009): 69–75.

27. Romanyuk, L. Personality Values and Well-Being: Becoming in University Space of Socialization. In: The Collection of scientific works, G.S. Kostyuk institution of psychology, Actual problems of psychology, XI (6, II) Social psychology, edited by S. D. Maksimenko. 259–273. Kirovograd : Imex-LTD, 2013.
28. Romanyuk, L. Values' Psychology: Becoming in Personality Development. Kamyanets-Podilskiy : Editing and print PE Moshinskiy V.S. 2013.
29. Sagiv, L. & Schwartz, S.H. Value Priorities and Subjective Well-Being: Direct Relations and Congruity Effects. *European Journal of Social Psychology* 30 (2) (2000): 177–198.
30. Schwartz, S. Are There Universal Aspects in the Structure and Contents of Human Values? *Journal of Social Issues* 50 (4) (1994): 19–45.
31. Schwartz, S.H. & Sagiv, L. Identifying Culture-Specifics in the Content and Structure of Values. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 26 (1995): 92–116.
32. Schwartz, S.H. & Sagiv, L. Value Priorities and Subjective Well-Being: Direct Relations and Congruity Effects. *European Journal of Social Psychology*, Eur. J. Soc. Psychol. 30, (2000): 177–198
33. Schwartz, S.H. Universals in the Content and Structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries. In *Advances in experimental social psychology*, edited by M.P. Zanna, Vol. 25, 1–65. New York : Academic Press. 1992.
34. Schwartz, S.H., & Bilsky, W. Toward a universal psychological structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology* 53 (1987): 550-562.
35. Schwartz, S.H., & Bilsky, W. Toward a theory of the universal content and structure of values: Extensions and cross-cultural replications. *Journal of Personality and Social Psychology* 58 (1990): 878–891.
36. Sochor, Zenovia A. No Middle Ground? On the Difficulties of Crafting a Political Consensus in Ukraine. Peoples, Nations, Identities: The Russian-Ukrainian Encounter. *The Harriman Review* 9 (1-2): 57–61.
37. Sumner, W. G. *Folkways*. Boston : Ginn & Co. 1906.
38. Vala, J., & Costa-Lopes, R. Youth attitudes toward difference and diversity: A cross-national analysis. *Análise Social*, vol. XLV (195), (2010): 255–275
39. Veenhoven, R. Average happiness in 148 nations 2000–2009. World database of happiness, Erasmus University Rotterdam, the Netherlands. 2013. URL: http://worlddatabaseofhappiness.eur.nl/hap_nat/findingreports/RankReport_AverageHappiness.php.
40. Williams, R. M., Jr. Values. In *International encyclopedia of the social sciences*. edited by E. Sills, New York : Macmillan. 1968.

Romanyuk L.V., Babych M.Ya., Solovey O.Ya. CULTURAL CONTEXT AND CROSS-CULTURAL INTERPLAY IN THE SUBJECTIVE WELL-BEING AND PERSONAL VALUES' BECOMING

This paper investigated relations of personality values and subjective well-being. We examined how values influence life satisfaction of 234 Macedonian and 230 Ukrainian young adults who provided data on personality values (PVQ, Schwartz, 1994) and life satisfaction (Diener et al., 1985). Hypothesized direct relations of types of values to well-being based on “healthy” (self-direction, stimulation, achievement, benevolence, universalism) and “unhealthy” (power, security, conformity, tradition) values were tested in each sample. Results showed that a) Ukrainians compared to their Macedonian peers reported higher scores on all values except for power; b) conformity and security values correlated with well-being, as predicted, but only in the Macedonian sample. Results partly supported our hypotheses regarding the values conducive to well-being among students in both countries. Findings are discussed in terms of values' influence for well-being of youth in Macedonian and Ukrainian contexts. The paper studied psychology of personality values' becoming in early adulthood. In keeping with the phenomenological synergetic paradigm-affirmed the position that the original principle of individual early adulthood favor the values' becoming. According to theoretical propositions-phenomenological synergetic approach builds author's concept of values' becoming in personality development through socio-cultural space. The study of personality values' becoming in early adulthood was carried out during the implementation of the provisions of the basic concept about personality development and becoming of values in social and cultural space as stable dynamic imbalance in the making of an adult individual values; interaction tendencies to save and change as conditions of the personality value system; differentiation-integration of the personal value system during adulthood; openness to changes in the personal system of values; constitution of meaning and interpretation of the values by an adult personality. Developed and implemented into practice the educational process of higher educational institution pilot program of psychological support in order to harmonize the personality values to empower the construction of a viable socio-cultural space realization of significant values and achieving well-being.

Key words: personality values, PVQ, well-being, Macedonian and Ukrainian students.